

· FØROYA · SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 14.

Lýsingarprisur fyri peltireglu: 30 øyr. á forsiðuni, 20 øyr. á 3. og 4. síðu. Við stóri lýsingum fest avsláttur í prísinum.

Tírsdag hin 23. august 1927.

Kostar kr. 1,50 fjórðingsárið + Porto. Blaðið verður bílagt á posthúsinum, brávavnarstøðum og skrivstovu. Telf. 143.

1. árg.

Republiken Letland.

af C. V. Bramsnæs.

EINGIN KANN VERA blindur fyri, at her á landi hevur mangan staðið stórt eljustríð um smávegis sakir, ið litlan ella ongan týðning hava fyri okkara litla mannfelag sum heild, meðan stórrí mála hava verið drýggjandi við smáligum tjaki, bæði á Løgtingi og í blóðum.

Tað er ikki lógíð, at soleiðis er, tí Føroya Løgting er mest alt samansett av monnum, sum ígjøgnum tað longu tíð, teir hava sitið á tingið, bert sýnast at hava eitt mál: at verða lógtingsmenn; hugsa um, at tingið er ein fólkavald institútion, tykkast teir ikki at hava borið í barmi, í hvussu er hevur tað sjáldan verið prógvað. Táíð Italiamálið í fjór var fyri, vóru allir samdir um at sýta, hóast mátarnir vóru misjavnr — hvat ið fólkú segði, var ikki eftirlutað.

»Semingsandin«, sum Føroya Løgting »strevest« fyri, nevnist: »Mægling í Arbeiðsstríðighæð«, er aftur á Løgtingi í ár. Og eyvitað verður henda lóg eitt av teim stóru málinum, sum verða til tað, sum lógin ikki var ætlað at bliva til. Ella kanska var tað við hesum fyri eyga, at hon av fyrstu tíð var borin fram, at tað skuldi verða avgjort frammanundan, hvør hesin semingsmaður skuldi verða, sum siga skuldi, hvar skápið skuldi standa. Tað er teim so líkt, sum bera slíkar spurningar fram, ikki at geva gætur, hvat ið teir arbeiðandi siga til slík mál, sum beinleiðis nertir við teirra rættindi til sjálvir at halda sína stóðu uttan millummanns innblanding. Vit skilja tað altíðsamt og vita, hvørjir ið standa aftanfyri hetta uppskot um semingsstóðu í Føroyum, tað eru somu menn, sum sendu boð eftir hinum stóra autoritetinum, amtmann Rytter, fyri at nýta sínu juridisku evnr og sín kunnleika til arbeiðs- og fiskiviðurskiptir. Jú rimuligt, Rytter hevði hylling á, hvat ein fiskari kundi noyðast við, líka sum hann til dags hevur vita, hvat ið hin parturin má hava.

Tað sær tí út, sum at tann stríðandi arbeiðsgevarin og teir várblíðu reiðararnir hava varðhugan av, at amtmenn, sum hrr. Rytter og Olrikur, ikki verða so sjáldsamar í Føroyum; í ræður tað um, at amtmenn verða »føddir« »Førligsmænd«, tí teir hava evni til tess. Hetta er Løgtingsins hugsan og ætlan í hesu søk; ikki eru teir meira kompetentir enn so, táíð tað er at taka dagar ímillum arbeiðarar og arbeiðsgevarar, reiðarar og fiskimenn. Streingja boð eftir amtmanninum, um fiskimenn og

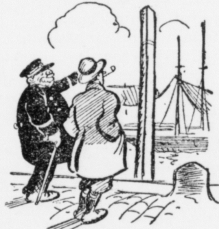
arbeiðsmenn ikki vilja sita um sátt við menn, sum teir við sínum streivi á land og sjógv eiga lívi í. Amtmaðurin skal fáa teir til at lystra. . . jú, hetta er ein vøkur mynd, ið prógvar, eftir hvørjum máti, hitt arbeiðandi fólk verður virðisett av Føroya Løgtingi.

At tað var til mælt Løgtinginum sjálvt at seta semingsmann, gav eingin gætur; men formaður Løgtingsins hevur á fundi á Tvoroyri prógva 1) hvussu lítið hann virðir hitt arbeiðandi fólk, 2) at hann ikki undir nokrum forum er skikkaður til at taka dagar ímillum arbeiðarar og arbeiðsgevarar, 3) at hann er ein fyri Føroya fiskara- og arbeiðaraflokk óverdugur álitismaður á Føroya Løgtingi, eins og á Ríkisdegi.

Forvitnisligt vil tað vera javnaðarmonnum at kanna eftir, hvussu henda margháttliga semingslóg vil arta seg í roynd. Føroyar eru jú mest sum nakað fyri seg sjálvar, ikki aleina í tí danska monarkinum, men á allari heimskringluni, hvat ið heimligari »parlamentarismue« viðvíkur.

Neistar.

Byens Mærkværdigheder.

En rejsende kom igennem en lille Provinsby. Han lagde Mærke til en Stolpe, hvor man havde afmærket den Højde, hvortil Aaen, der løb igennem Byen, var støget ved sidste Oversvømmelse. »Er det virkelig muligt,« spurgte den fremmede en af Byens Folk, »at Aaen steg saa højt ved Oversvømmelsen?« »Aah nej,« blev der svaret. »Men Børnene viskede det oprindelige Mærke ud, og saa befalede Borgmesteren, at det skulde sættes saa højt, at de ikke kunde naa det.«

Ved at lægge

den høje Haands Tommelfinger tæt op imod Pengefingeren og den ene på længe ad Næseeryggen. Vil man finde, at Afstanden fra Spidsen af Tommelfingeren til Spidsen af Pengefingeren nøjagtig svarer til Næsens Længde.

Pudsag Trykfejl.

I en Sang, der var digtet til Ære for Kong Frederik den Sjette, og blev afsluttet paa hans Fødselsdag, stod at læse:

Vor Konge han er saa god og huld, Og derfor er vi saa snydefuld! (i Stedet for: frydefuld!)

— Johan, det er ellers en slæm Karakterbog, Du stiller med.

— Ja, Fa'r, men Du ved nok, at Du sagde, at hvis jeg kom med gode Karakterer, vilde Du give mig 50 Øre, og saa vilde jeg spare Dig for den Udgift.

Verdenskrigen slog det evropæiske Rusland itu. Polen dannedes som selvstændig Stat, og op langs Østersøens kontinentale Bred — fra det kuriske Hav i Syd til den finske Bugt i Nord — kanter sig nu paa det tidligere russiske Territorium de tre nye baltiske Stater: Litauen, Letland og Estland.

Det er Smaastater alle tre. Litauen har godt 2 Mill. Indbyggere paa et Areal, der er 1½ Gang saa stort som Danmark; Letland er i Areal halvdanden Gang Danmark og har knapt 2 Mill. Indbyggere, og i Estland lever godt 1 Mill. Mennesker paa et Areal nogenlunde af Danmarks Størrelse.

Jeg skal ikke komme ind paa de storpolitiske Hensyn, der blev afgørende for Oprettelsen af disse nye Stater, da Verdenskrigen sluttede, ej heller paa en Vurdering af fremtidige Muligheder og »Sandsynligheder« i storpolitisk Henseende — det maa »Kandestoberne« om; jeg skal kun berette lidt om den i økonomisk, social og politisk Henseende betydningsfuldeste af de tre nye Stater: Letland.

Republiken Letland blev proklameret som selvstændig Stat den 18. November 1918, altsaa umiddelbart efter den almindelige Vaabenstilstand (11. Novbr. 1918). Det var et stærkt krigshærgt Land, der her gav Udtryk for sin Vilje til at leve sit eget, selvstændige Liv. I Begyndelsen af Krigen blev de lettiske Provinser behandlet haardt af Rusland, der mistænkte Befolkningen for tyske Sympatier — med Urette for den almindelige Befolkning Vedkommende. En Del af Overklassen var derimod tysksindet, navnlig de talrige Storgodsejere af tysk Herkomst (de »baltiske Baroners«). Senere, da Tyskerne trængte længere mod Nordøst, stod talrige Kampe mellem tyske og russiske Hære paa Letlands Sletter, og i 1917 blev Hovedstaden Riga og efterhaanden hele Landet erobret af Tyskerne.

Selv efter den almindelige Fredslutning var Trængslerne Tid ikke forbi. En tysk Hær under General von der Goltz stod stadig i Landet, og der maatte kæmpes saavel mod Tyskerne som mod de fra Øst fremtrængende Russere, for det endelig i 1920 lykkedes at faa Landet befriet for fremmede Krigshære. I 1921 blev Letland officielt anerkendt som Stat af Stormagternes Raad i Paris.

Nu stod Arbejdets Tid for Døren. Den politiske og sociale Ny-Organisation af Samfundet og den økonomiske Genrejsning af det hærgede Land, det var de to store Opgaver, der skulde løses. Der er udrettet gode Ting paa begge Omraader.

Letlands Folk har skabt sig en *monsterværdig Forfatning*, gennemført demokratisk. Den lettiske Rigsdag (Seimen) består af et Kammer med 100 Medlemmer, der vælges efter Forholdstal ved almindelig Valgret for Mænd og Kvinder fra 21 Aars Alderen. Seimen

har ikke alene lovgivende Magt, men vælger tillige Republikens President. Den lettiske Forfatning er et godt demokratisk Arbejdsredskab, der giver Mulighed for Afgørelse af Lovgivningsspørgsmaalene efter Folkeflertallets Vilje, og Forfatningen har vist sig fast forankret. Diktatorforsøg som i Letlands sydlige Nabostat, Litauen, er der ikke Fare for.

Allerede ved Valgene til den grundlovgivende Nationalforsamling i 1920 opnaaede den lettiske Arbejderbefolkning en betydelig Representation, og der er ingen Tvivl om, at dette i høj Grad fik Betydning for Forfatningens Indhold. Ved det sidste Valg i 1925 opnaaede *det socialdemokratiske Parti* 267,000 Stemmer og fik 33 Medlemmer valgt. Desuden valgte 4 saakaldte »Højre-Socialister«, og da der er Samarbejde mellem disse to Grupper, idet de begge fører en Politik, der svarer til den almindelige socialdemokratiske Politik i andre Lande, kan man regne Tallene sammen, saaledes at Arbejderrepræsentationens Tal bliver 37, d. v. s. 37 pCt. af samtlige Medlemmer.

De øvrige 63 Medlemmer af Seimen tilhører et Utal af Partier med ganske faa Repræsentanter hver, men praktisk talt samler de sig i følgende fire Hovedgrupper:

1) *Centrumpartiet*, der er demokratisk farvet og bl. a. har Tilslutning fra Smaabønder og Smaahandværkere, 13 Medlemmer.

2) *Bondeblokken*, der navnlig repræsenterer det større Landbrug, 27 Medlemmer.

3) *Det egentlige Højre* 7 Medlemmer.

4) *De nationale Mindretals Grupper* 16 Medlemmer, heraf 5 Tyskere, 5 Russere, 4 Jøder og 2 Polakker.

Den socialdemokratiske Gruppens Opgave har navnlig været at arbejde for en Udvikling af den sociale Lovgivning og for sund Økonomi i Statens Styre, forenet med en demokratisk Fordeling af de offentlige Afgifter. Ved klog Anvendelse af Kræfterne er det ogsaa lykkedes at skaffe sig Indflydelse. Som det største Parti i Rigsdagen har Socialdemokraterne kunnet besætte Formandspladsen. Den første Indehaver af denne Stilling var *Fr. Vesmanis*, der nu er Letlands Gesandt i London, og den nuværende Formand er den socialdemokratiske Læge *P. Kalnin*, der — lige saa vel som hans Hustru, *Klara Kalnin* — er vel kendte i den internationale Arbejderbevægelse.

I December 1926 blev den daværende Regering, der støttede sig paa de konservative Grupper i Rigsdagen, styrtet, og det viste sig umuligt at danne en Regering udenom Socialdemokratiet. Efter en Række Forhandlinger indvilligede Socialdemokraterne i at tage Del i Regeeringen, der blev dannet med de to socialdemokratiske Grupper og Centrumpartiet som Grundlag. Ministerpresidenten, *Skujenieks*, der tillige er Indenrigsminister, til-

hører den lille »højre«-socialistiske Gruppe, og det socialdemokratiske Parti fik fire Ministerier, nemlig Udenrigsministeriet, Finansministeriet, Socialministeriet og Udenrigsministeriet. Som Udenrigsminister valgtes *Felix Cleterns*, der allerede tidligere, i 1923, en kort Tid var Vice-Udenrigsminister, som Finansminister *B. Bastianis*, der er Nationaløkonom, som Socialminister Formanden for det socialdemokratiske Parti *A. Rudovits*, tidligere Murer, og som Udenrigsminister *J. Raitnis*, der er en meget anset lettisk Forfatter.

Det er en anerkendt Sag i Letland, at de socialdemokratiske Ministre er dem, der præger Ministeriet, men selvfølgelig giver Stemmetallet i Rigsdagen ikke Mulighed for at gennemføre Reformer alene. Ved den socialdemokratiske Kongres i Riga i April Maaned i Aar blev der fra Partiets Side udtalt Anerkendelse af den Politisk, Socialdemokraterne har ført i Regeringen, og der blev givet Tilslutning til Fortsættelse af Regeringsarbejdet.

Det økonomiske Genrejsningsarbejde i Letland efter Krigsaarene har krævet energiske Foranstaltninger. Der er meget at udrette endnu, men man er naaet et godt Stykke frem.

Først naatte *Pengevæsenet* bringes i Orden. Under den tyske Besættelse i Krigens sidste Aar havde man indført den tyske Mark. Da Letland erklærede sig uafhængig i 1918, udstedtes lettiske Rubler, til sidst i altfor sviende Tal, saa Værdien faldt stærkt. Men allerede i 1921 fik man fast Hold paa sit Pengevæsen, saaledes at 50 lettiske Rubler i Aarene derefter blev holdt i samme Værdi som en Guldfrank (72 danske Ører). Netop i disse Aar lod Danmark sit Pengevæsen forfalde, og vi havde dog hverken været i Krig eller lidt under gentagne Okkupationer af fjendtlige Hære. Men til Gengæld havde vi ganske vist Ministeriet Neergaard fra 1920 til 1924. — Guldfrankens Værdi er senere blevet lettisk Møntenhed under Navnet *Lat*. En *Lat* er altsaa lig 72 danske Ører, og den deles igen i 100 Santimer. Folk regner endnu hyppigt med Rubler i Letland, men Vanskeligheder volder det ikke, da en Rubel er lig to Santimer.

Letland er overvejende et *Landbrugsland*. Allerede før Krigen var Landbruget i god Udvikling. I Modsetning til Litauen, hvor de gamle Driftsformer: Trevangsbrug og Landsbyfællesskab, endnu er almindelige, havde de lettiske Landbrugere faaet Jorden samlet paa et Sted omkring Enkeltgaardene. Den egentlige Landsby kendes saa godt som ikke i Letland.

Det mærke Punkt var *Storgodserne*. Ca. Halvdelen af Letlands Jord ejedes før Krigen af tyske Herremænd, der som »baltiske Baroners« i Aarhundreder havde hersket i de baltiske Lande. I Kraft af